

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 341.215.2:351.82(477)

DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2021-3-3>

Блохін П.В.

аспірант

Міжнародного університету фінансів

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5734-2605>

Blokhin Pavlo

Postgraduate student

International University of Finance

ЕМПІРИЧНА ОЦІНКА ЗАЛЕЖНОСТЕЙ ІНДИКАТОРІВ СКЛАДНИКІВ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ТА ЛУГАНСЬКОЇ І ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ

EMPIRICAL ASSESSMENT OF DEPENDENCIES OF INDICATORS OF ECONOMIC SECURITY COMPONENTS OF UKRAINE AND LUHANSK AND DONETSK REGIONS

У статті досліджено показники та характеристики економічної безпеки Донецької та Луганської областей, вплив регіональних економік на стан економічної безпеки держави у цілому. Проведено моніторинг обсягів господарської діяльності, поповнення місцевих бюджетів, видатків на потреби соціального захисту і безпеки, проблем функціонування фінансової системи у цілому та банківського сектору зокрема. Досліджено централізовану бюджетно-фінансову підтримку та аналітичне оцінювання офіційних показників місцевих бюджетів Донецької та Луганської областей. Здійснено порівняльний аналіз індикаторів інвестиційно-інноваційного, зовнішньоекономічного, інвестиційно-інноваційного, енергетичного, соціального, демографічного, продовольчого складників економічної безпеки. Оцінено вагові коефіцієнти індикаторів, субіндексів економічної безпеки та сили зв'язку між складниками економічної безпеки Луганської, Донецької областей та України. Емпірично оцінено залежність складників економічної безпеки України від її складників Луганської і Донецької областей.

Ключові слова: економічна безпека, миробудівництво, національна економіка, індикатори, емпірична оцінка.

В статье исследованы показатели и характеристики экономической безопасности Донецкой и Луганской областей, влияние региональных экономик на состояние экономической безопасности государства в целом. Проведён мониторинг объёмов хозяйственной деятельности, пополнения местных бюджетов, расходов на нужды социальной защиты и безопасности, проблем функционирования финансовой системы в целом и банковского сектора в частности. Исследованы централизованная бюджетно-финансовая поддержка и аналитические оценки официальных показателей местных бюджетов Донецкой и Луганской областей. Осуществлён сравнительный анализ индикаторов инвестиционно-инновационной, внешнеэкономической, инвестиционно-инновационной, энергетической, социальной, демографической, продовольственной составляющих экономической безопасности. Оценены весовые коэффициенты индикаторов, субиндексов экономической безопасности и силы связи между составляющими экономической безопасности Луганской, Донецкой областей и Украины в целом. Эмпирически оценена зависимость составляющих экономической безопасности Украины от её составляющих Луганской и Донецкой областей.

Ключевые слова: экономическая безопасность, миростроительство, национальная экономика, индикаторы, эмпирическая оценка.

The article examines the indicators and characteristics of economic security of the Donetsk and Luhansk regions, impact of regional economies on the economic security of the state as a whole, monitoring of the volume of economic activity, replenishment of local budgets, social protection and security needs, problems of functioning of the financial system in general and the banking sector in particular. Centralized budget and financial support is studied for analytical evaluation of official indicators of local budgets of Donetsk and Luhansk regions.

With the beginning of the armed conflict, the state of financial security of the Donetsk and Luhansk regions has objectively deteriorated. Significant were the tendencies to reduce the volume of economic activity and concession to local budgets, increase in expenditures for the needs of social protection and security, problems of functioning of the financial system in general and the banking sector in particular. Obviously, financial and commercial risks in the market of insurance, investment, capital, etc. have also aggravated. It is worth noting that the Donetsk region was characterized as industrial, as well as technologically innovative region for the independence of our country. Accordingly, we have every reason to believe that regarding armed aggression against Ukraine, the Russian Federation had its own hybrid goal not only to seize part of the country's territory and incite internal hostility, which practically made it impossible to achieve the European integration and Euro-Atlantic aspirations of the country, but also a critical weakening of the innovation and technological complexity of the competitiveness of the national economy.

Comparative analysis of indicators of investment and innovation, foreign economic, energy, social, demographic, food, and economic security is carried out. Weight coefficients of indicators, subindexes of economic security are evaluated and the forces of communication between the components of economic security of Luhansk, Donetsk regions and Ukraine. Empirically assessed the dependence of Ukraine's economic security components on its components of Luhansk and Donetsk regions.

Keywords: economic security, peacebuilding, national economy, indicators, empirical evaluation.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Потрібно визнати, що до початку збройного конфлікту на Сході України соціально-економічний розвиток Донецької та Луганської областей характеризувався як високий. Ці регіони забезпечували потужний внесок у ВВП, промислове виробництво, експорт, зайнятість населення, інноваційно-технологічну активність національної економіки України і т. ін. Відповідно, значимим був вплив їхніх регіональних економік на стан економічної безпеки держави, а коливання в той чи інший бік одразу позначалися на інтегральних індексах та значеннях субіндексів безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Вивчення питань забезпечення економічної безпеки держави вимагає більш ретельного та відповідального ставлення до себе з боку вчених. У розвинених країнах набуто чимало теоретичного та практичного досвіду, тоді як в Україні вирішення цієї проблеми перебуває на стадії вивчення та формування. Так, серед зарубіжних науковців, котрі присвятили свої праці вивченню питання економічної безпеки, мона назвати Д. Браунера, П. Кінга, Р. Нолана Й. Галтунга, В. Taksás, М. Айшервуда та ін. Різним аспектам проблеми економічної безпеки присвячено наукові праці вітчизняних учених В. Горбуліна, О. Власюка, О. Іляш, Я. Жаліла, Є. Магда, Т. Васильціва та ін.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою наукового дослідження є аналітична оцінка визначення впливу показників та характеристик економічної безпеки Донецької та Луганської областей на стан економічної безпеки держави.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В умовах воєнного конфлікту ситуація істотно змінилася. По-перше, значна частина економіки регіонів залишилася на тимчасово окупованих та непідконтрольних українській владі територіях, відповідно, вона не обліковується. По-друге, зупинено

діяльність великої кількості суб'єктів господарювання, значна частина працездатного населення покинула Донбас, і це об'єктивно призвело до різкого скорочення обсягів господарської діяльності та підприємницької активності. По-третє, були втрачені коопераційні зв'язки та відносини як внутрішньорегіональні, так і міжрегіональні [1].

Ці та інші обставини призвели до погіршення параметрів соціально-економічного розвитку Донецької та Луганської областей, послаблення економічної безпеки цих регіонів, а також, що логічно, зумовили вплив на послаблення економічної безпеки України у цілому.

Для підтвердження цієї гіпотези, а також оцінювання міри та структурних характеристик впливу збройного конфлікту на Сході країни на стан її економічної безпеки здійснено аналіз економічної безпеки Донецької та Луганської областей за 2010–2019 рр. Для цього відповідно до офіційної методики обчислення рівня економічної безпеки Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України підібрано індикатори за дев'ятьма складниками безпеки: макроекономічним, фінансовим, зовнішньоекономічним, інвестиційно-інноваційним, виробничим, продовольчим, соціальним, демографічним та енергетичним. За граничні значення було вибрано середні значення індикаторів за регіонами України, а визначення коефіцієнтів вагомості індикаторів та складників безпеки здійснювалося з використанням методу головних компонент.

У табл. 1 наведено значення індикаторів макроекономічної безпеки Донецької та Луганської областей.

Зокрема, чітко простежуються високі позиції, особливо Донецької області, за показником ВРП на одну особу населення у 2010–2014 рр. Значення показника для цього регіону в середньому на 13–28% були вищими, ніж у середньому в економіці країни, і це суттєво.

Натомість починаючи з 2015 р. ситуація змінилася критично, й обсяги ВРП Донецької області в розрахунку на одиницю населення стабільно поступа-

Індикатори макроекономічної безпеки Донецької та Луганської областей у 2010–2019 рр.

Індикатори	Області	Роки									
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Відношення обсягу ВРП на одну особу до середнього значення в країні, %	Донецька	1,17	1,23	1,28	1,22	1,13	0,75	0,58	0,58	0,56	0,55
	Луганська	0,84	0,84	0,88	0,81	0,73	0,38	0,23	0,26	0,20	0,19
Валове нагромадження основних засобів, % до ВРП	Донецька	7,37	6,59	6,53	7,00	9,59	2,55	2,84	2,24	2,31	1,99
	Луганська	6,91	6,50	6,40	7,08	9,98	2,43	3,43	2,46	3,17	1,73
Відношення темпу росту продуктивності праці до темпу росту заробітної плати, коефіцієнт	Донецька	1,05	1,04	1,10	0,99	0,95	0,57	0,80	0,93	0,98	0,96
	Луганська	0,98	0,99	1,12	0,96	0,93	0,57	0,57	1,05	0,77	0,99
Чисельність суб'єктів господарювання на 10 тис осіб, од.	Донецька	410	336	309	334	188	162	150	144	148	157
	Луганська	416	331	311	335	109	96	98	78	101	105
Чисельність малих підприємств на 10 тис осіб, од.	Донецька	58	61	60	62	24	26	23	24	22	23
	Луганська	44	45	44	48	13	14	15	15	15	16
Частка прибуткових суб'єктів господарювання	Донецька	62,3	64,2	64,9	67,6	63,4	73,5	76,0	76,7	78,1	78,0
	Луганська	60,3	61,8	64,2	66,5	68,1	76,1	79,5	78,9	78,3	78,1
Рівень безробіття, %	Донецька	8,4	8,2	8	7,8	11	13,8	14,1	14,6	14	13,6
	Луганська	7,20	6,6	6,4	6,2	11,4	15,6	16	16,6	15,1	13,7
Індекс споживчих цін	Донецька	110,3	105,0	101,3	101,3	122,0	146,9	111,6	115,9	112,3	106,0
	Луганська	110,5	105,6	100,3	101,3	125,2	138,8	110,7	114,9	109,3	104,3

Джерело: складено автором за [2, с. 27, 87, 99–100, 161]

лися середньорегіональним значенням, наприклад у 2019 р. аж на 45%. Відносно Луганської області, то регіон й до 2015 р. поступався більшості областей України за обсягами ВРП у розрахунку на одну особу населення (коефіцієнти відношення до середнього значення в країні становили 0,73–0,88). Але криза ще більше погіршила ситуацію. Нині регіон у близько п'ять разів поступається середньому значенню цього показника в країні.

Потрібно вести мову й про погіршення більшості інших індикаторів макроекономічної безпеки Донецької та Луганської областей після 2015 р. Це і показники валового нагромадження основних засобів (якщо до кризи значення показника становило 6–7%, то після – 2–3%), і чисельності суб'єктів господарювання на 10 тис осіб наявного населення (близько 100 од. у Луганській області та 150 од. у Донецькій області проти відповідних 300–400 од.), у т. ч. малих підприємств (15–25 од. проти 45–60 од.), і рівень безробіття, що у 2019 р. лише офіційно досяг позначки у близько 14%, тоді як у 2010 р. коливався у межах 6,5–8,5%.

Водночас суттєва централізована бюджетно-фінансова підтримка дала змогу значною мірою стабілізувати ситуацію та не дозволити значенням ключових індикаторів фінансової безпеки регіонів опуститися до критично низького рівня (табл. 2). Так, значення показників рівня перерозподілу ВРП через зведений бюджет у 2015–2019 рр. до 2010–2014 рр. навіть зросли (хоча більшою мірою не через чинник стрімкого зростання обсягу ВРП, а через зниження бюджетних надходжень до обласного бюджету); достатньо тривалий період часу зберігався профіцит обласних бюджетів, та дефіцит став характерним

лише у 2018–2019 рр. для Донецької і 2017–2019 рр. Луганської областей.

Як суттєвий спад слід відзначити зниження значень показника рівня кредитування банками реального сектору регіональної економіки. Так, якщо ще у 2010 р. рівень банківського кредитування регіональної економіки становив у Донецькій області понад 30%, а в Луганській – понад 10% (що було чи не найвищими значеннями з-поміж усіх областей України), то до 2019 р. показники знизилися до рівня 3,3% та 1,5% відповідно.

Але попри те примітно, що несуттєво зросли рівень залежності регіональних господарств від трансфертів із державного бюджету (значення показника у 2019 р. для Донецької області було навіть нижчим за показник 2010 р, а в Луганській області перевищення становило лише 0,7%), а також обсяги бюджетних видатків, зокрема в розрахунку на 1 тис осіб наявного населення (відповідні показники для 2019 р. зросли відносно 2014 р. на 28,3% для Донецької області та на 1,6% – для Луганської області). Це є свідченням збереження достатньо хороших характеристик фінансової безпеки аналізованих областей.

Як уже зазначалося, після 2014–2015 рр. суттєво погіршилися показники розвитку зовнішньоекономічної діяльності Донецької та Луганської областей, що позначилося й на достатньо кардинальній перебудові всієї системи зовнішньоекономічної діяльності країни. Але навіть попри такі пертурбації потенціал зовнішньоекономічної діяльності цих регіонів ще далеко не вичерпано (табл. 3).

До прикладу, значення коефіцієнта покриття імпорту експортом для Донецької області за 2010–2019 рр. знизилося більше ніж удвічі – з

Таблиця 2

Індикатори фінансової безпеки Донецької та Луганської областей у 2010–2019 рр.

Індикатори	Області	Роки									
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Рівень перерозподілу ВРП через зведений бюджет, %	Донецька	14,02	13,94	13,91	12,00	10,98	13,83	15,65	18,70	15,93	13,78
	Луганська	17,4	17,32	17,31	15,48	13,79	17,20	26,89	25,48	30,36	16,49
Відношення дефіциту / профіциту бюджету до ВРП, %	Донецька	0,5	0,4	0,31	0,08	1,09	2,25	1,57	0,50	-0,96	-0,42
	Луганська	0,22	0,2	0,17	-0,51	2,18	2,87	0,84	-2,86	-1,42	-0,64
Обсяг трансфертів із державного бюджету, % до ВРП	Донецька	6,82	6,8	6,71	4,74	5,09	7,92	8,00	10,07	8,11	6,14
	Луганська	9,35	9,31	9,27	7,82	7,80	10,51	16,39	15,61	18,81	9,42
Обсяг бюджетних видатків на 1 тис осіб, млн грн	Донецька	5,15	5,2	5,01	4,70	3,79	3,26	3,79	5,98	6,75	6,61
	Луганська	4,38	4,36	4,34	4,20	2,88	2,04	2,78	4,11	4,32	4,45
Обсяг кредитування банками реального сектору економіки, % до ВРП	Донецька	31,15	26,43	24,04	23,48	16,49	15,08	10,96	5,58	4,81	3,28
	Луганська	10,39	9,23	6,47	5,95	8,35	11,15	2,10	1,59	1,98	1,45

Джерело: складено автором за [3, с. 171–177, 20–210, 237–238; 2, с. 15, 87, 248, 251, 270]

Таблиця 3

Індикатори зовнішньоекономічної безпеки Донецької та Луганської областей у 2010–2019 рр. І

Індикатори	Області	Роки									
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Частка імпорту у внутрішньому споживанні, %	Донецька	0,98	0,89	0,89	0,82	1,12	1,91	1,86	2,37	2,03	1,75
	Луганська	0,97	1,05	1,13	0,97	1,97	2,32	3,09	1,37	0,99	0,66
Коефіцієнт покриття імпорту експортом	Донецька	4,23	4,00	3,40	3,02	4,00	3,08	3,09	2,20	2,18	2,09
	Луганська	3,00	2,67	2,10	1,94	1,90	1,00	1,00	0,67	0,67	0,60
Відношення обсягу експорту до ВРП, %	Донецька	91,0	86,82	71,06	58,08	76,41	74,00	79,83	25,51	23,08	66,98
	Луганська	68,57	70,33	58,74	47,62	51,72	22,93	45,38	5,10	5,28	7,61
Відношення обсягу імпорту до ВРП, %	Донецька	23,92	21,71	20,87	19,20	19,10	24,00	25,83	11,59	10,58	32,03
	Луганська	22,86	26,37	27,97	24,49	27,22	22,93	45,38	7,64	7,92	12,68

Джерело: складено автором за [2, с. 15, 623, 627, 631]

4,23 до 2,09, а для Луганської області – у п'ять разів – з 3,0 до 0,6. Утім, навіть такий показник для Донецької області був високим та перевищував аналогічні характеристики для більшості інших регіонів країни. Фактично йдеться про те, що обсяги експорту регіональної економіки вдвічі перевищували обсяги імпорту, і це при тому, що загальні масштаби зовнішньоекономічної діяльності були значними.

При цьому за аналізований період часу суттєво підвищився рівень імпорту у внутрішньому споживанні, що закономірно, адже знизилася місткість внутрішнього споживчого ринку, що потребувало заміщення за рахунок імпорту продукції. Це стало добре помітним для Донецької області. Якщо у 2010 р. відповідний показник становив 0,98, то у 2019 р. він зріс до 1,75 (майже на 80%). Саме в Донецькій області відбулося зростання рівня імпорту до ВРП. Якщо у 2014 р. показник становив 23,9%, то в 2019 р. – 32,0%. Хоча зауважимо, що аналогічні тенденції не стали настільки характерним для Луганської області.

Таким чином, погіршення окремих параметрів зовнішньоекономічної діяльності Донбасу не дуже суттєво позначилося на показниках зовнішньоекономічної компоненти та у цілому економічної безпеки України. Хоча добре помітним став негативний

внесок економіки Донецької та Луганської областей у послаблення експортного потенціалу країни. Звернімо увагу на те, що частка експорту (у ВРП) Луганської області у 2010 р. становила 68,6%, а до 2019 р. скоротилася на 61,0 в. п. (до 7,6%). Дещо згладженою, але також критичною стала тенденція відповідного показника Донецької області – спад на 24,0 в. п. (із 91,0% у 2010 р. до 67,0% у 2019 р.).

Безумовно, після настання зовнішньої воєнної агресії значно погіршилися показники інноваційного, а також інвестиційного розвитку економіки Донбасу, що призвело й до погіршення інвестиційно-інноваційної безпеки Донецької та Луганської областей (табл. 4). Так, підвищився рівень зносу основних засобів (з 54,2% до 61,0% у Донецькій області та з 50,4% до 60,4% у Луганській області), також знизилися такі базисні показники науково-технічної діяльності, як кількість фахівців, що виконують науково-технічні роботи (якщо до 2014 р. на 1 тис осіб припадало близько 1,2 особи фахівців, що виконують НДДКР у Донецькій області та близько 0,4 особи у Луганській області, то після 2015 р. показник в обох областях знизився до рівня 0,1 особи), чисельність інноваційно активних промислових підприємств (за 2010–2019 рр. кількість інноваційних промислових підприємств у розрахунку на 100 тис населення у

Донецькій області знизилася у 2,9 рази, а в Луганській області – у 4,7 рази), частка реалізованої інноваційної продукції (звернімо увагу, що в період 2010–2011 рр. у Луганській області близько чверті промислової продукції було інноваційною, тоді як нині – лише 0,1–0,3%).

Логічно, що разом зі скороченням обсягів промислового виробництва знизилася й споживання енергоресурсів у межах регіональних економік Донецької та Луганської областей, що, з одного боку, є свідченням посилення енергетичної безпеки, але, з іншого – значною мірою пояснюється зміною галузевої структури економіки, зокрема критичним скороченням обсягів виробництва продукції сировинних галузей промисловості (табл. 5). Позаяк обсяги споживання вугілля в розрахунку на 1 тис осіб знизилися за 2010–2019 рр. на 46,2% у Донецькій області та у 9,8 рази у Луганській області; природного газу – у 3,6 та 5,2 рази відповідно; бензину моторного –

у 5,6 та 7,5 рази відповідно; дизельного пального – на 43,3% та у 2,1 рази відповідно.

У табл. 6 наведено показники соціальної безпеки Донецької та Луганської областей у 2010–2019 рр. Можна констатувати, що збройний конфлікт на Сході країни найбільшою мірою позначився на погіршенні забезпеченості населення житлом, об'єктами медичної інфраструктури та параметрів функціонування ринку праці. Зокрема, житловий фонд у розрахунку на одну особу в 2019 р. до 2014 р. зменшився на 42,9% у Донецькій області та у 2,6 рази у Луганській області. Ще відчутнішим стало скорочення планової ємності амбулаторно-поліклінічних закладів – у 2,0 рази у Донецькій області та у 2,3 рази у Луганській області.

Закономірним підсумком дестабілізації ситуації, призупинення діяльності великої кількості підприємств та суб'єктів господарювання стало зниження рівня зайнятості та зростання безробіття на терито-

Таблиця 4

Індикатори інвестиційно-інноваційної безпеки Донецької та Луганської областей у 2010–2019 рр.

Індикатори	Області	Роки									
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Рівень зносу основних засобів, %	Донецька	54,2	56,8	57,3	58,2	60,8	77,2	71,1	59,9	68,2	61,0
	Луганська	50,4	51,7	56,9	58,3	59,4	75,2	72,3	60,1	66,4	60,4
Відношення обсягу капітальних інвестицій до вартості основних засобів, %	Донецька	1,96	3,15	3,01	2,33	0,83	2,01	2,70	4,14	5,20	5,92
	Луганська	2,11	2,37	2,24	2,74	0,95	2,75	1,25	1,07	0,83	0,89
Відношення обсягу капітальних інвестицій до ВРП, %	Донецька	14,46	20,78	19,69	16,33	8,00	6,92	10,35	12,54	16,23	15,91
	Луганська	14,55	15,38	14,34	19,39	9,44	6,69	17,23	10,51	10,56	6,16
Кількість фахівців, які виконують науково-технічні роботи, на 1 тис осіб, осіб	Донецька	1,21	1,34	1,28	1,20	0,62	0,42	0,05	0,06	0,05	0,10
	Луганська	0,49	0,48	0,46	0,33	0,10	0,07	0,17	0,16	0,14	0,10
Кількість інноваційно активних промислових підприємств на 100 тис населення, од.	Донецька	1,86	1,93	2,08	1,96	1,05	0,66	0,59	0,52	0,55	0,65
	Луганська	2,45	2,99	2,84	2,72	0,72	0,41	0,36	0,32	0,23	0,52
Частка реалізованої інноваційної промислової продукції, %	Донецька	1,8	3,7	5,7	5,4	2,9	2,8	2,5	1,3	0,3	5,2
	Луганська	28,6	21,3	19,9	15,9	15,1	12,2	4,2	0,1	0,3	3,0

Джерело: складено автором за [2, с. 15, 161, 623, 627, 631]

Таблиця 5

Індикатори енергетичної безпеки Донецької та Луганської областей у 2010–2019 рр.

Індикатори	Області	Роки									
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Обсяги споживання вугілля на 1 тис осіб, т	Донецька	6,53	7,20	6,86	6,86	3,72	3,56	3,82	3,38	3,79	3,51
	Луганська	3,24	3,43	3,94	3,44	2,57	1,50	1,73	0,69	0,51	0,33
Обсяги споживання природного газу на 1 тис осіб, тис м ³	Донецька	1,58	1,84	1,62	1,29	0,67	0,49	0,38	0,40	0,48	0,44
	Луганська	1,45	1,80	1,55	1,34	0,36	0,27	0,27	0,28	0,28	0,28
Обсяги споживання бензину моторного на 1 тис осіб, т	Донецька	70,95	66,32	66,76	64,39	32,04	14,16	14,91	13,21	12,53	12,71
	Луганська	65,58	64,24	65,46	62,83	29,50	9,43	18,90	9,50	8,64	8,76
Обсяги споживання дизельного пального на 1 тис осіб, т	Донецька	90,20	103,3	105,5	108,9	44,33	42,32	44,04	47,04	50,70	51,16
	Луганська	70,57	77,44	89,74	80,38	65,80	28,75	58,12	35,57	31,42	33,38

Джерело: складено автором за [2, с. 15; 4, с. 239, 240]

Індикатори соціальної безпеки Донецької та Луганської областей у 2010–2019 рр.

Індикатори	Області	Роки									
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Наявний дохід населення у розрахунку на 1 особу, тис грн	Донецька	21,3	24,9	29,3	31,0	26,2	20,6	19,4	25,3	33,8	39,1
	Луганська	17,9	20,9	24,0	25,6	19,8	14,9	11,9	16,4	21,3	24,5
Частка населення з грошовими доходами нижче прожиткового мінімуму, %	Донецька	8,5	6,2	4,5	5,7	19,3	10,4	10,9	8,0	4,1	2,7
	Луганська	9,3	10,4	11,2	9,2	15,6	19,6	12,2	8,3	4,5	4,7
Планова ємність амбулаторно-поліклінічних закладів, кількість відвідувань за зміну на 1 особу, тис од.	Донецька	18,45	19,28	19,68	19,89	8,38	8,51	8,60	8,64	8,86	9,03
	Луганська	20,30	21,30	21,36	22,01	7,84	8,39	8,34	8,49	8,46	8,71
Житловий фонд, м кв. на 1 особу	Донецька	21,89	23,05	23,29	23,83	11,77	12,00	12,11	12,26	12,39	12,56
	Луганська	23,00	24,38	24,51	24,51	7,97	8,07	8,56	8,67	8,74	8,85
Кількість виявлених злочинів, випадків на 1 тис осіб	Донецька	13,43	13,76	11,11	13,26	13,01	8,14	7,02	6,21	5,71	5,71
	Луганська	13,16	13,82	11,61	17,77	13,33	5,67	6,06	5,26	4,83	3,98
Рівень зайнятості, %	Донецька	58,3	59,5	60	60,3	54,2	50,3	50	49,4	50	50,9
	Луганська	57,1	57,3	58,5	59,4	52	54,6	55,6	54,7	56,9	58,8

Джерело: складено автором за [6, с. 37, 38, 49, 85, 116, 163, 182, 191, 197]

рії Донбасу [5]. Якщо до 2014 р. рівень зайнятості в аналізованих областях становив близько 60%, то станом на 2019 р. у Донецькій області він знизився до 50%. Натомість рівень безробіття у Донецькій області у 2019 р. до 2010 р. зріс із 8,4% до 13,6% (на 5,2 в. п.), а в Луганській – із 7,2% до 13,7% (на 6,5 в. п.).

Попри негативний характер виявлених тенденцій усе ж можна констатувати не надто критичний рівень значень індикаторів зайнятості та безробіття. До цього додамо й зростання наявного доходу в розрахунку на одиницю населення та зниження частки населення з грошовими доходами нижче прожиткового мінімуму. Усе це дає підстави до висновку про погіршення, але все ще збереження більш-менш задовільних значень соціальної безпеки у Донецькій та Луганській областях. Хоча визнаємо, що такі висновки потребують поглибленої аргументації. Утім, для такої відсутня необхідна інформаційно-аналітична база даних, особливо з боку тимчасово невідконтрольних офіційній владі територій.

Натомість, як можемо стверджувати з інформації, наведеної у табл. 7, значно гіршою стала ситуація з демографічною безпекою Донецької та Луганської областей. Зокрема, яскраво вираженими тенденціями сьогодення є високі темпи смертності і природнього скорочення населення, істотне від'ємне міграційне сальдо, пік якого припав на 2014–2015 рр. (саме на активну фазу збройного конфлікту). Сюди можна додати й інформацію про чисельність внутрішньо переміщених осіб, а це близько 1,5 млн вітчизняних громадян, що рівноцінно 4–5% наявного в країні населення.

У період воєнної агресії на Сході країни стрімко загострилася ситуація з навантаженням непрацездатного населення на працездатне. Якщо у

2010–2014 рр. частка непрацездатного населення у працездатному віці становила близько 60%, то до 2019 р. показник збільшився у Донецькій області до 72%, а в Луганській області – до 71%. Очевидно, що посилення цієї демографічної загрози з часом може перерости в послаблення соціальної безпеки, а через неї й економічної компоненти національної безпеки України.

Такому розвитку подій може посприяти й погіршення продовольчої безпеки аналізованих регіонів (табл. 8). Ситуація ще не критична, але тенденція до погіршення забезпеченості населення поживними речовинами стає помітнішою. А саме знижуються питомі показники енергетичної цінності і вмісту поживних речовин у спожитих продуктах харчування. Так, рівень енергетичної цінності споживання за 2010–2019 рр. знизився на 8,0% у Донецькій області та на 14,4% у Луганській області. За вказаний часовий період найбільшою мірою знизився рівень споживання білків у Луганській області (на 14,7%), жирів у Луганській області (на 17,3%) та вуглеводів (на 11,0% у Донецькій та на 11,3% у Луганській областях).

Разом із тим уже зараз значно підриває рівень економічної безпеки України стан виробничої безпеки Донецької та Луганської областей (табл. 9). Особливо погіршилися після настання збройного конфлікту на Сході країни значення такого індикатора, як частка регіону у промисловому виробництві (за 2010–2019 рр. показник знизився з 19,1% до 9,8% у Донецькій області та з 6,9% до 0,8% у Луганській області).

Період 2012–2015 рр. можна чітко охарактеризувати як роки істотного спаду обсягів реального промислового виробництва, виробництва продукції машинобудування та переробної промисловості.

Таблиця 7

Індикатори демографічної безпеки Донецької та Луганської областей у 2010–2019 рр.

Індикатори	Області	Роки									
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Природний приріст населення, осіб на 1 тис осіб	Донецька	-6,8	-6,7	-6,3	-6,5	-8,35	-5,37	-4,12	-4,69	-5,83	-6,39
	Луганська	-7,1	-7,0	6,4	-6,8	-5,04	-4,13	-3,46	-3,83	-4,79	-5,10
Міграційний приріст населення, осіб на 1 тис осіб	Донецька	-0,1	-0,1	0	-0,7	-2,49	-2,16	-0,85	-5,69	-2,47	-1,86
	Луганська	-1,3	-1,2	-0,7	-0,8	-3,65	-2,54	-1,14	-8,81	-2,60	-2,29
Середня очікувана тривалість життя при народженні, років	Донецька	69,1	69,7	70,3	70,4	70,9	70,4	70,2	70,1	70,0	68,9
	Луганська	69,6	70,4	70,8	70,8	71,1	71,2	71,0	70,4	70,2	69,9
Коефіцієнт навантаження непрацездатного населення на працездатне	Донецька	0,59	0,61	0,60	0,61	0,62	0,63	0,65	0,68	0,70	0,72
	Луганська	0,58	0,59	0,58	0,60	0,60	0,61	0,64	0,66	0,68	0,71

Джерело: складено автором за [6, с. 37, 38, 49, 85, 116, 163, 182, 191, 197]

Таблиця 8

Індикатори продовольчої безпеки Донецької та Луганської областей у 2010–2019 рр.

Індикатори	Області	Роки									
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Енергетична цінність і вміст поживних речовин у спожитих продуктах харчування: - енергетична цінність, ккал	Донецька	3378	3376	3380	3317	3400	3162	3167	3291	3175	3109
	Луганська	3370	3380	3395	3274	3243	2498	2515	2712	3107	2884
- білки, г	Донецька	95	94	95	96	95	90	89	94	86	93
	Луганська	95	94	94	92	91	70	71	75	91	81
- жири, г	Донецька	159	159	159	159	156	141	144	153	130	151
	Луганська	156	155	153	151	141	106	111	119	133	129
- вуглеводи, г	Донецька	390	391	391	376	405	385	378	388	405	347
	Луганська	398	406	410	387	404	316	310	338	387	353

Джерело: складено автором за [6, с. 37, 38, 49, 85, 116, 163, 182, 191, 197]

Таблиця 9

Індикатори виробничої безпеки Донецької та Луганської областей у 2010–2019 рр.

Індикатори	Області	Роки									
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Частка регіону у промисловому виробництві, %	Донецька	19,1	20,1	17,3	16,3	12,4	10,7	9,8	10,2	10,6	9,8
	Луганська	6,9	0,9	1,1	1,3	1,3	1,3	1,7	0,9	0,8	0,8
Частка прибуткових промислових підприємств, %	Донецька	61,1	67,5	64,6	64,0	54,6	65,2	69,7	70,3	73,7	72,3
	Луганська	55,5	58,5	60,5	60,1	51,5	65,2	67,9	67,3	67,3	69,9
Індекс реального промислового виробництва, % до попереднього року	Донецька	114,7	112,6	90,3	93,6	68,5	65,4	106,4	89,1	102,6	100,6
	Луганська	107,1	108,5	92,7	91,1	58,0	34,0	139,0	69,0	83,0	96,0
Індекси промислової продукції у машинобудуванні, % до попереднього року	Донецька	112,7	102,2	90,4	79,1	58,9	65,4	106,4	108,4	107,1	110,6
	Луганська	11,1	101,4	92,2	92,8	60,2	34,0	139,0	107,3	106,2	105,4
Індекси промислової продукції у переробній промисловості, % до попереднього року	Донецька	119,8	112,5	90,3	90,5	66,4	64,2	105,2	99,6	100,3	102,0
	Луганська	107,1	121,1	89,6	89,3	67,9	66,3	101,1	97,3	98,2	101,1
Рівень зносу основних засобів промисловості	Донецька	59,68	60,35	61,28	61,92	61,39	78,21	70,65	59,81	67,40	59,93
	Луганська	59,61	60,28	61,21	61,85	61,32	78,14	70,58	59,74	67,33	59,86

Джерело: складено автором за [2, с. 15, 27, 87]

У кожному з указаних років відбувався спад обсягів виробництва до попереднього року [7, с. 15–17].

Наслідки кризи 2014–2015 рр. відчувалися й у наступних часових періодах (а саме у 2016–2017 рр.), коли виробничий сектор Донбасу погіршив свій потенціал. Одним із чинників цього стало зростання рівня зношеності основних засобів. До прикладу, у 2015 р. рівень зносу основних засобів в обох регіонах перевищував 78%, що вище граничного значення для цього індикатора.

Разом із тим ведемо мову про високу частку прибуткових підприємств (72,3% у Донецькій області та 69,9% у Луганській області на 2019 р.), а також зниження рівня фізичного зносу основних засобів промисловості Донбасу, що дає підстави стверджувати про збереження певного потенціалу виробничого розвитку цього краю.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок. Забезпечення економічної безпеки України та сучасні соціально-економічні передумови миробудівництва доволі складні. Стале нарощування ВВП та економічне зростання держави на початку ХХІ ст. мали нестійкий характер. А підвищення рівня життя населення, збільшення промислового виробництва та інвестицій були скоріше перманентними. Через гібридну агресію РФ забезпечення економічної безпеки держави значно ускладнюється, зважаючи на цю проблему.

Доведено, що погіршення параметрів економічної безпеки Донецької і Луганської областей після початку воєнних дій на Донбасі і донині (2014–2019 рр.) значною мірою зумовило зниження рівня економічної безпеки України. Наявність такого впливу підтверджується результатами попарного кореляційного аналізу сили зв'язку між складниками економічної безпеки (темпи зростання індексів складників) Луганської, Донецької областей та України (значення індексів складників), а також формування множинної регресії.

Бібліографічний список:

1. Іляш О.І., Блохін П.В. Становлення економіки миробудівництва у системі економічної безпеки держави. *Проблеми економіки*. 2019. № 2. С. 45–52. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2019-2-45-52> (дата звернення: 01.05.2021)
2. Статистичний збірник ; видання 2019 р. Ч. 2. Київ : Регіони України, 2020. 640 с.
3. Статистичний збірник ; видання 2019 р. Київ : Бюджет України, 2020. 298 с.
4. Статистичний щорічник України ; видання 2019 р. Київ : Статистичний збірник, 2020. 465 с.
5. Іляш О.І. Адаптаційні моделі та методичний інструментарій оцінки соціальної безпеки на регіональному рівні. *Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво»*. 2011. № 4. С. 18–24.
6. Статистичний збірник ; видання 2019 р. Ч. 1. Київ : Регіони України, 2020. 276 с.
7. Блохін П.В. Негативні передумови реалізації політики миротворення в умовах гібридної зовнішньої агресії. *Theoretical and practical aspects of modern scientific research : збірник наукових праць ЛОГОС з матеріалами I Міжнародної науково-практичної конференції*, м. Сеул, 30 квітня 2021 р. Т. 1. С. 15–17.

References:

1. Ilyash O.I., Blokhin P.V. (2019), Stanovlennia ekonomiky myrobudivnytstva u systemi ekonomichnoi bezpeky derzhavy. *Problemy ekonomiky, Ukrainy*. Kyiv, vol. 2, pp. 45–52. Available at: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2019-2-45-52> (accessed 01 May 2021)
2. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2020) *Statystychnyi zbirnyk*. Vydannia 2019 roku. Ch.2. Kyiv: Rehiony Ukrainy. p. 640.
3. Ministerstvo finansiv Ukrainy (2020) *Statystychnyi zbirnyk*. Vydannia 2019 roku. Kyiv: Biudzheth Ukrainy. p. 298.
4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2020) *Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy*. Vydannia 2019 roku. Kyiv: Statystychnyi zbirnyk. p. 465.
5. Ilyash O.I. (2011) Adaptatsijni modeli ta metodychnyj instrumentarij otsinky sotsial'noi bezpeky na rehional'nomu rivni. *Naukovo-vyrobnychyj zhurnal. Derzhava ta rehiony. Seriya: Ekonomika ta pidpriemnytstvo*, vol. 4, pp. 18–24.
6. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2020) *Statystychnyi zbirnyk*. Vydannia 2019 roku. Ch.1. Kyiv: Rehiony Ukrainy. p. 276.
7. Blokhin P.V. (2021) Nehatyvni peredumovy realizatsii polityky myrotvorennia v umovakh hibrydnoi zovnishnoi ahresii [Negative prerequisites for the implementation of the policy of peacemaking in the context of hybrid external aggression]. *Theoretical and practical aspects of modern scientific research: zbirnyk naukovykh prats «ЛОГОС» z materialamy I Mizhnarodnoi nauково-praktychnoi konferentsii* (T.1), (China, Seul, 30 April, 2021), Seoul-Vinnytsia: Case Co., Ltd. & European Scientific Platform, pp. 15–17.